

Miten aikuiskasvatuksen tutkimus palvelee käytäntöä?

*Ihmistieteiden itsetutkistelussa on viime aikoina kysely, edistyykö tie-
de ja edistymisen kriteerien asettaminen on osoittautunut peräti ongelmal-
liseksi monien tieteenkäsitysten ja paradigmatkriisien keskellä. Aikuiskasva-
tustieteessä tällaiset tieteenteoreettiset kysymykset ovat kaksin verroin han-
kalia, kun koko tieteenalan teoreettiset perusteet ovat vasta alkutekijöis-
sään. Syventymättä niihin otan seuraavassa esille joitakin näkökohtia ai-
kuiskasvatuksen tieteellisen tutkimuksen suhteesta käytännön aikuiskasva-
tustoiminnan harjoittamiseen. Käytäntöön sisällytän myös hallinnon eri
tasot valtion aikuiskoulutuspolitiikkaa myöten.*

*Kun on puhe aikuiskasvatustutkimuksen tieteellisestä edistymisestä,
yksi lähtökohta on välttämättömyys rakentaa tämän tutkimuksen teoreet-
tisia perusteita alkaen kysymyksistä, mitä aikuiskasvatus on perusluonteel-
taan, mitkä ovat sen tehtävät, mahdollisuudet ja edellytykset. Tämä vaatii
sekä kasvatustieteen tutkijalta että sellaista teorianmuodostusta edis-
tävää empiiristä tiedonhankintaa, jota on tapana nimittää perustutkimuk-
seksi — näitä kahta kiinteässä keskinäisessä yhteydessä. Empiirisen tutki-
muksen edetessä hajanaisesti ja erillisinä saarekkeina teoreettisten peruste-
iden systemaattinen kehittäminen on jäänyt pahasti jälkeen.*

*Toinen lähtökohta on siinä peruskäsityksessä, että aikuiskasvatustiede
on muiden kasvatustieteiden tavoin käytännöllinen tiede, jonka tehtävänä
on viime kädessä palvella aikuiskasvatuskäytännön kehittämistä ja sen
päämäärien toteuttamista. Onnistuminen tässä tehtävässä tulee siten tie-
teen edistymisen kriteeriksi. Ne tutkimuksen kehittämisen vaatimukset,
joihin esitetyt kaksi vaatimusta johtavat, saattavat käytännön edustajasta
näyttää keskenään ristiriitaisilta. Tuttu tosiasiahan on, että käytännön
edustajien tapaan arvioida tutkimuksen arvoa on usein varsin suoraviivainen:
odotetaan selviä menettelyohjeita tai ainakin täsmällisiä ratkaisuperusteita
konkreettisiin käytännön pulmiin. Käytännöllistä on tutkimus, joka aset-
taa ongelmansa käytännön tilanteista ja etsii niihin ratkaisumahdollisuuk-
sia.*

*Käytännön kehittämistoimintaan kiinteästi liittyvää tutkimusta tietysti
tarvitaan. Liiankin monia kalliita kokeiluhankkeita on pantu toimeen ja
koulutusinnovaatioita toteutettu ilman että tutkimuksen apua olisi käytet-
ty enempää suunnittelu- kuin arviointivaiheessakaan. Toisaalta meilläkin
on, nimenomaan koulujärjestelmän puolella, pitkät sarjat esimerkkejä ta-
voitetutkimuksesta, joka teoreettisen perustan peittäessä ei ole hyödyttänyt
käytännön kehittämistoimintaakaan. Tärkeintä kuitenkin on, että teoreet-
tisen syventymisen ja sitä mukaa tieteellisen edistymisen mahdollisuudet
jäävät sitä heikommiksi, mitä hallitsevammin aktuaaliset käytännön tar-
peet pääsevät ohjaamaan tutkimuksen suuntautumista. Samalla vaarantu-
vat tieteellinen vapaus ja tutkijain edellytykset toteuttaa yhteiskuntakriit-
tistä tehtävänsä. Aivan viime kuukausina on tiedeyhteisön omassakin pii-
rissä — Professoriliitto varoittavana esimerkkinä — vaadittu voimistunein
äänänenpainoin, että tutkimuksen on kiinteämmin palveltava hallintokoneis-*

ton ja elinkeinoelämän kysyntää. Tällaiset tendenssit vaativat aktiivista valppautta aikuiskasvatuksenkin alueella.

Ahtaat käytännöllisyyden tulkinnat ovat osaltaan johtaneet siihen, että aikuiskasvatustieteelliseksi käsitetään kaikki se tutkimus, joka tavalla tai toisella käyttää aineistonaan aikuiskasvatustoimintaa tai — esimerkiksi psykologian alueella — kohdistuu aikuisten elämänkulkuun, kehittymiseen tai oppimiseen. Tällainen ajattelutapa johtaa siihen, että aikuiskasvatuksen omien teoreettisten perusteiden kehittäminen — mikäli sellaista edes pidetään tarpeellisena — tapahtuu poimimalla psykologian, sosiologian ja muiden tieteiden ajatteluvälinein tutkitusta tiedosta sellainen aines, joka on käytännön aikuiskasvatustyön kannalta relevanttia ja käyttökelpoista. Tämä olisi kovin hatara ja sattumanvarainen tapa syventää aikuiskasvatuksen itseymmärryksen tieteellistä perustaa.

Sama ajattelutapa, joka toisaalta häivyttää eron aikuiskasvatustieteellisten tutkimusten ja aikuiskasvatustieteellisen tutkimuksen väliltä, on toisaalta omiaan johtamaan tutkimusalan typistämiseen: aikuiskasvatustieteen alan määrittely samastetaan organisoidun aikuiskasvatustoiminnan alaan, mistä johdonmukaisesti seuraisi että vain tämä toimintakenttä kuuluu tutkimuksen kohdealueeseen. Tutkimuksen ala muodostuu olennaisesti laajemmaksi, jos lähdetään siitä että aikuiskasvatustieteen tehtävänä on syventää ja tarkentaa tietoisuutta aikuiskasvatuksen perusluonteesta: mitkä ovat kasvatuksellisen vaikuttamisen päämäärät, keinot ja mahdollisuudet silloin kun kyseessä on aikuisten oppimisen ja jatkuvan kehittymisen tukeminen ja tarkoituksellinen ohjaaminen. Tietoa aikuisten kehittymisen ehdoista ja mahdollisuuksista voidaan ja tulee hakea kaikista niistä elämänmuodoista, joissa aikuinen jatkuvasti oppien toimii. Tutkimuksen tekee aikuiskasvatustieteelliseksi sen oma erityinen peruskysymys: miten tietoisella kasvatuksellisella vaikuttamisella voidaan edistää päämäärähakuisesti ihmisten ja heidän kulttuurinsa kehittymistä. Yksittäisissä empiirisissä tutkimuksissa on viitetaustaa, ongelmanasettelua ja tavoitteita rajoitettava. Väitän kuitenkin, ettei aikuiskasvatuksen ilmiöihin kohdistuva tutkimus ole varsinaisesti aikuiskasvatustieteellistä, jos siitä kokonaan puuttuu kasvatuksellinen kysymyksenasettelu.

F.E. Sillanpää määritteli aikoinaan hyvän kirjan tunnuspiirteeksi, että se vapauttaa ajattelua siitä, mikä tässä elämässä pyrkii liiaksi järjesty-mään. Aikuiskasvatustutkimuksenkin keskeinen tehtävä on asettaa kyseenalaiseksi ne käsitykset, uskomukset ja toimintamallit, jotka käytännön aikuiskasvatustyössä ovat vakiintuneet itsestäänselvyyksiksi. Tähän on oltava moraalista rohkeutta, vaikka totuudenpuhuja kohtaisikin vaikeuksia yösijan saamisessa. Toinen vaihtoehto on leipääntyminen käytännön palvelijaksi, joka noudattaa entisen rengin periaatetta ”Niin tehdään kuin isäntä sanoo eikä niinkuin hyvä olisi”.

Pohtiessaan sosiaalipsykologian tehtävää tietoisuuden havahduttajana Antti Eskola esittää kysymyksen, onko tutkija valmis toimimaan yhdessä muiden kanssa silloin, kun loukusta selviäminen vaatii siirtymistä maailman selittämisestä sen muuttamiseen. Sama kysymys on tehtävä sekä käytännön aikuiskasvattajalle että aikuiskasvatuksen tutkijalle.

Aulis Alanen